

Dekan

Socialdepartementet

Yttrande för lagrådsremiss: För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga (S2025:02039)

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerade remiss, avger följande yttrande. Yttrandet har utarbetats i nära, gemensam och aktiv samverkan mellan Socialhögskolan, Institutionen för Psykologi och Rättssociologiska institutionen. Medverkande från Institutionen för Psykologi har varit professor Elia Psouni, från Rättssociologiska Institutionen fil dr Anna Sonander och från Socialhögskolan docent Lina Ponnert, fil dr Ulrika Levander och adjunkt Annica Lindh. Huvudansvarig har varit docent Lupita Svensson från Socialhögskolan.

Samverkan har varit särskilt motiverad mot bakgrund av lagrådsremissens tvärgående betydelse för socialtjänstens arbete med barn och unga, barns utveckling och psykiska hälsa samt rättsliga bedömningar och rättssäkerhet. Yttrandet vilar därför på ett tvärvetenskapligt kunskapsunderlag från socialt arbete, utvecklingspsykologi samt rättssociologi, med fokus på hur lagförslagen kan komma att tillämpas i praktiken inom den sociala barn- och ungdomsvården och i samspelet mellan professionella bedömningar och rättslig prövning. För att stärka läsbarheten har remissvaret utformats med ett minimum av vetenskapliga referenser.

Sammanfattning

Samhällsvetenskapliga fakulteten tillstyrker i huvudsak förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, men avstyrker eller problematiserar ett antal centrala delar där förslaget riskerar att försvaga barns faktiska skydd, rättssäkerhet och likvärdighet i tillämpningen. Fakulteten betonar att lagens barnrättsliga ambitioner förutsätter tydliga rekvisit, aktiv skyldighet att klarlägga barns perspektiv samt hög professionell och tvärvetenskaplig kompetens i tillämpningen. Fakulteten vill avslutningsvis understryka att lagens barnrättsliga ambitioner endast kan få genomslag i praktiken om bestämmelserna utformas och tillämpas på ett sätt som säkerställer likvärdighet, rättssäkerhet och ett reellt skydd för barn, samt motverkar normativt färgade och godtyckliga bedömningar i den sociala barn- och ungdomsvården.

Nya undersökningar/bakgrundsinformation

Den föreslagna reformen av lagstiftningen om omhändertagande för vård av barn och unga ska förstås mot bakgrund av flera parallella utvecklingslinjer inom socialt arbete, rättstillämpning och barnrätt. Under senare år har både forskning och tillsynsmyndigheter återkommande pekat på brister i likvärdighet, rättssäkerhet och barns faktiska delaktighet i den sociala barn- och ungdomsvården. Samtidigt har barns rättigheter stärkts genom inkorporeringen av FN:s konvention om barnets rättigheter i svensk rätt och genom successiva förändringar i socialtjänstlagstiftningen.

Forskning inom socialt arbete och rättssociologi visar att tillämpningen av tvångsvårdslagstiftningen präglas av betydande variationer mellan kommuner och mellan enskilda handläggare, särskilt när det gäller bedömningar av risk, omsorgsbrister och barns bästa. Dessa variationer kan delvis förklaras av otydliga eller normativt öppna rekvisit, men också av organisatoriska förutsättningar, tillgång till kompetens och lokala tolkningstraditioner. Utvecklingen mot mer individualiserade och barncentrerade bedömningar ställer därmed ökade krav på tydlighet i lagstiftningen, samt på professionell kompetens och metodstöd i tillämpningen.

Utvecklingspsykologisk forskning har samtidigt fördjupat kunskapen om barns utveckling under utsatta uppväxtvillkor, särskilt vad gäller konsekvenserna av långvarig otrygghet, upprepade separationer och bristande kontinuitet i omsorgen. Denna forskning understryker vikten av stabila relationer, förutsägbarhet och tillit för barns psykiska hälsa och utveckling, men pekar också på att barns behov och uttryck varierar betydligt beroende på ålder, mognad, erfarenheter av trauma och relationella sammanhang.

Mot denna bakgrund framstår ambitionen att stärka barnets ställning som rättighetsbärare, och att tydliggöra barns rättigheter i lag, som både angelägen och välmotiverad. Samtidigt visar forskning att rättighetsbaserade reformer riskerar att få begränsat genomslag om de inte åtföljs av tydliga rättsliga skyldigheter, realistiska organisatoriska förutsättningar och tillräcklig professionell kompetens. Särskilt gäller detta barns rätt till delaktighet, där formella rättigheter inte automatiskt leder till faktiska möjligheter att komma till tals.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vill därför betona att lagstiftningens utformning och tillämpning måste förstås som en integrerad helhet, där rättsliga normer, professionella bedömningar och barns levda erfarenheter samspelar. Det är mot denna bakgrund som fakultetens mer specifika synpunkter på de enskilda förslagen i lagrådsremissen ska läsas.

Utredningsförslaget: Kapitel "6.3 Barnets eller den unges rätt att framföra sina åsikter"

Samhällsvetenskapliga fakulteten tillstyrker att barns rätt att framföra sina åsikter ges en tydlig och framskjuten plats i den nya lagen. Förslaget markerar vikten av barns delaktighet i ärenden som rör tvångsvård och skydd.

Ur ett utvecklingspsykologiskt och barnrättsligt perspektiv är barns rätt till delaktighet mer än en möjlighet att yttra sig och består av tre komponenter. Avgörande är barnets faktiska möjligheter – inom den sociala barn- och ungdomsvårdens praktik – att uttrycka sin inställning genom tillgängliga och tillåtande sammanhang (till exempelvis vuxna man känner och litar på), användning av lämpliga och åldersanpassade metoder, samt individuellt anpassat stöd. Därtill krävs en reell öppenhet och benägenhet hos vuxna aktörer att lyssna till, tolka och tillmäta barnets perspektiv en betydelse i beslutsprocessen (Angelöw & Psouni, 2025; Psouni, 2026).

Utvecklingspsykologisk forskning visar att barn i utsatta livssituationer ofta har begränsade möjligheter att verbalisera sina erfarenheter, behov och önskemål i traditionella utredningsprocesser, särskilt i relationellt laddade sammanhang. Detta gäller i synnerhet yngre barn, men även äldre barn och ungdomar som lever med trauma, lojalitetskonflikter eller rädsla för konsekvenser av att uttrycka avvikande uppfattningar. Avsaknad av uttryckta åsikter kan därmed inte likställas med avsaknad av åsikt, och bör inte tolkas som bristande vilja till delaktighet (Edman et al., 2024).

Barnets rätt att uttrycka sin inställning är en grundläggande rättighet enligt Barnkonventionen (artikel 12). Att ta bort den explicita skrivningen i lagtexten om socialtjänstens ansvar för att, så långt det är möjligt, klarlägga barnets inställning, riskerar att försvaga barns delaktighet och rättssäkerhet, och i förlängningen även barnperspektivet. Ändringen är redan genomförd i Socialtjänstlagen (2025:400), men står i motsättning till syftet med lagförslaget – att åstadkomma en modern, tydlig och överskådlig lagstiftning som utgår från barnet som egen rättighetsbärare. Om socialtjänsten inte har en tydlig skyldighet att aktivt inhämta barnets perspektiv riskerar denna rättighet att urholkas, framför allt för barn som av olika skäl kan ha svårt att själva framföra sin mening. Det måste samtidigt framhållas att barnets medverkan är en grundläggande rättighet enligt Barnkonventionen – aldrig en skyldighet.

Studier från socialt arbete pekar på att socialsekreterare pratar med barn i majoriteten av barnavårdsutredningar idag, men i mindre utsträckning vid upprepade tillfällen och utan vårdnadshavares närvaro (Pålsson m.fl., 2024). Barn kan också ge uttryck för att de inte vill prata med socialsekreterare (Hultman & Wissö, 2023). Forskning visar att en förtroendefull relation mellan barnet och socialsekreteraren är en förutsättning som främjar barns delaktighet (se t.ex. Falch-Eriksen m.fl., 2021).

Mot denna bakgrund krävs att professionella inom den sociala barn- och ungdomsvården aktivt skapar sammanhang som är trygga, tillåtande och individanpassade. Det innefattar användning av olika metoder som stödjer barns uttryck (verbalt, icke-verbalt eller genom relationella och kreativa former), utvecklingspsykologisk kunskap, organisatoriska förutsättningar, samt ett medvetet arbete med att minska maktasymmetrier mellan barn och vuxna i utredningssituationen. Kravet på professionell kompetens, metodstöd och strukturerade arbetssätt för att säkerställa att barns erfarenheter och perspektiv beaktas är därmed grundläggande förutsättningar.

Utredningsförslaget: Kapitel "7.1 De generella förutsättningarna för omhändertagande för vård"

Samhällsvetenskapliga fakulteten avstyrker den förändrade formuleringen gällande grundläggande förutsättningar för omhändertagande.

I förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga anges nu tre huvudrekvisit (3 kap. 1 §);

1. **påtaglig risk** för den unges hälsa eller utveckling utifrån situationerna i 2 eller 3 §§,
2. att den planerade vården är **nödvändig** och till barnets bästa, samt
3. att **det kan antas att vården inte kan ges med samtycke** av barnets vårdnadshavare, och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.

Även om det är positivt att samla rekvisiten för omhändertagande i en bestämmelse, är det olyckligt att "nödvändig vård" och "samtycke" görs till två separata rekvisit som ska provas var för sig. Lagförslaget medför därmed en uppenbar risk att förutsättningarna för omhändertagande inte bedöms vara uppfyllda om endast punkt 1 och 2 ovan är uppfyllda. Då lagen är en skyddslag för barn och unga finns också risken att en prövning utifrån tre rekvisit medför en strängare rättslig prövning, och en icke avsedd insnävring av målgruppen för omhändertagande av barn. I nuvarande LVU är det tydligare att det också ska göras en samtyckesprövning, då ett rekvisit för vård är att "behövlig vård inte kan ges med samtycke", vilket tydliggör att det kan finnas situationer där LVU är nödvändig trots ett samtycke (vilket exempelvis kan handla om att barnet eller någon närstående utsatts för allvarligt våld). Vi ser således uppenbara risker att förslaget försvagar barns rättigheter och praxis på ett icke avsett sätt, då punkt 3 kan tolkas som att det bara innefattar situationer där samtycke saknas eller inte bedöms vara allvarligt menat. Det är en stor skillnad på en formulering om huruvida "vården kan genomföras med samtycke" (utkastets förslag) och om "det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke" (nuvarande LVU), och det är olyckligt att dessa nu särskiljs som två separata rekvisit.

Omhändertagande för vård enligt den nya lagen (och utifrån nuvarande LVU) ger socialtjänsten andra befogenheter än vård som ges med samtycke enligt socialtjänstlagen, som kan vara nödvändiga för barnets skydd (t.ex. att hemlighålla barnets vistelseort, bestämma över barnets vård och umgänge med föräldrarnas, drogtest av föräldrar inför umgänge osv). I tidigare förarbeten framhålls också att LVU därför ibland kan krävas trots samtycke,

om det krävs för att skydda barnet. I SoU 1979/80:44 (s.100-101) anges exempelvis att: *”När frågan om vård uppkommer till följd av att barnet utsatts för allvarligare misshandel eller liknande övergrepp måste dessutom barnets anspråk på trygghet vägas in vid bedömningen av vad som är behövlig vård. Även om det inte finns någon mer påtaglig anledning att befara att vården avbryts eller störs kan det i sådana fall ofta vara motiverat att tillämpa LVU för att säkerställa att inte barnet kan flyttas utan socialnämndens medgivande.”*

Utredningsförslaget: Kapitel ”7.2.1 Förhållanden i hemmet”

Samhällsvetenskapliga fakulteten avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning.

Ambitionen att tydliggöra barns behov av skydd och utveckling är angelägen, men den föreslagna vidgningen av rekvisitet ”brister i omsorgen” med hänvisning till barnets grundläggande behov medför betydande risker för normativisering, rättsosäkerhet och ojämlik tillämpning.

Ur ett tvärvetenskapligt perspektiv aktualiserar denna vidgning samtidigt betydande tolknings- och tillämpningsfrågor. Ur ett rättssociologiskt och socialt arbete-perspektiv finns en risk att bedömningar i ökad utsträckning grundas i normativa föreställningar, där strukturella faktorer såsom socioekonomisk utsatthet, våld, diskriminering och ojämlika livsvillkor ges otillräcklig betydelse (Psouni & Lundberg, 2025). Från ett utvecklingspsykologiskt perspektiv är det samtidigt avgörande att bedömningar av barns behov och utvecklingsrisker vilar på evidensbaserad kunskap och beprövade, valida mätinstrument. Begreppet ”god fostran” som lyfts fram i argumentationen för denna ändring är därför särskilt problematiskt ur såväl ett vetenskapligt som ett rättssäkerhetsmässigt perspektiv. Föreställningar om god fostran är i hög grad socialt och kulturellt konstruerade samt historiskt föränderliga, och varierar avsevärt mellan olika sociala och kulturella sammanhang (Psouni & Lundberg, 2025). Utvecklingspsykologisk forskning ger inte stöd för att barns välbefinnande och utveckling kan knytas till en enhetlig norm för fostran, utan betonar i stället relationell trygghet, tillgång till stödjande vuxna och frånvaro av skadliga erfarenheter.

Vikten av att den nya lagstiftningen inte bidrar till att skuldbelägga familjer, utan i stället skapar förutsättningar för tidiga, stödjande och produktiva insatser, kan inte nog understrykas. Ett starkt förtroende för socialtjänsten är en grundförutsättning för att familjer ska våga söka hjälp och samarbeta. Mot denna bakgrund bör skrivningar utformas med stor omsorg, så att de inte reproducerar moraliserande eller normativt färgade bedömningar. Att koppla barns utsatthet till föräldrars påstådda moraliska brister riskerar att osynliggöra strukturella faktorer såsom fattigdom, våld, diskriminering och ojämlika livsvillkor. För att säkerställa rättssäkra och likvärdiga beslut krävs därför att rekvisit i tvångsvårdsärenden är tydligt avgränsade, empiriskt grundade, och möjliga att tillämpa på ett förutsebart sätt.

Barnombudsmannens rapport från 2025 visar att många frihetsberövade barn har erfarenheter av våld och försummelse, men att få vuxna har

uppmärksammat eller frågat om deras utsatthet. Om dessa behov inte möts med stödjande insatser, utan i stället med ett förstärkt straffande perspektiv, finns en påtaglig risk att barns förtroende för såväl skola som socialtjänst – och i förlängningen för samhället – undergrävs.

För den sociala barn- och ungdomsvårdens praktik innebär detta höga krav på professionell kompetens, reflekterande bedömningsprocesser och tydligt metodstöd för att säkerställa rättssäkra och icke-moraliserande beslut. Rekvisit som ges avgörande betydelse i tvångsvårdsärenden bör vara tydligt avgränsade, vetenskapligt förankrade och möjliga att tillämpa på ett förutsebart och likvärdigt sätt, i enlighet med grundläggande rättssäkerhetsprinciper.

Utredningsförslaget: Kapitel "8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning"

Fakulteten tillstyrker förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning som ett viktigt steg, för att stärka placerade barns rätt till trygghet och stabilitet.

Trygghet och kontinuitet är centrala för barns emotionella, sociala och kognitiva utveckling (Forslund m.fl., 2022). Forskning visar att upprepade separationer, oklara omsorgsarrangemang och långvarig osäkerhet kring var och med vem barnet hör hemma innebär betydande risker för barnets utveckling, särskilt för barn som redan har erfarenheter av omsorgssvikt, trauma eller instabilitet. Ett rättsligt erkännande av anknytningens betydelse kan därmed bidra till att motverka skadliga placeringsavbrott och långvariga tillstånd av ovisshet.

Ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv är det viktigt att betona att modern anknytningsteori inte betraktar anknytningstryggheten som exklusiv beroende av relationen till en enskild vuxen, utan som ett dynamiskt system till flera betydelsefulla omsorgspersoner. Forskning om barns nätverk av trygghet visar att barn kan knyta an till flera stabila vuxna parallellt, förutsatt att relationerna är tillräckligt trygga, förutsägbara och långvariga. Bedömningar av anknytning bör därför inte reduceras till en förenklad dikotomi eller förstås som en konkurrens mellan relationer. Frekventa byten av omvårdnadsmiljöer utgör dock en klart allvarligare riskfaktor än otrygg anknytning i sig (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2024).

Förslaget innebär samtidigt att bedömningar av anknytning och ”påtaglig risk” ges en mer central rättslig betydelse. Detta förutsätter, ur såväl psykologiskt som socialt arbete-perspektiv, goda kunskaper om anknytning, trauma och barns utveckling över tid. Rättssociologiskt aktualiseras även frågor om hur dessa bedömningar dokumenteras, standardiseras och prövas rättsligt. Här är det särskilt angeläget att anknytningsteorin inte missuppfattas eller tillämpas schematiskt. Relationskvalité, och i synnerhet kvalitén i anknytningsrelationen, är inte en statisk egenskap hos barnet eller den vuxne, utan ett relationellt och kontextberoende fenomen som förändras över tid. Anknytningsmönster kan påverkas av aktuella omsorgsvillkor, barnets ålder och utvecklingsnivå, erfarenheter av separation och trauma

samt kvaliteten i pågående relationer. Det innebär att bedömningar av barnets aktuella anknytningsrelationer och trygghetsnätverk måste vara individuellt anpassade snarare än baserade på generella antaganden eller enstaka observationer (Forslund m.fl., 2022). Vidare behöver bedömningar tydligt skilja mellan barnets behov av skydd och stabilitet å ena sidan, och vuxnas juridiska eller emotionella anspråk å den andra. Anknytningsteori kan inte användas för att legitimera fortsatt omsorg i miljöer som innebär risk för barnet, men inte heller för att per automatik prioritera biologisk eller befintlig omsorgsrelation utan en noggrann analys av barnets faktiska trygghet i sina olika relationer, dess utvecklingsmöjligheter men också dess egna upplevelser av tillhörighet.

Därför måste det säkerställas tillgång till kvalificerad utvecklingspsykologisk kompetens med fördjupad kunskap om barns utveckling – i synnerhet relations- och anknytningsutveckling – samt konsekvenserna av svåra barndomsupplevelser och trauman. Strukturer för kontinuerlig uppföljning och omprövning av beslut måste också säkerställas. Endast genom välgrundade, nyanserade och individuella bedömningar kan anknytning ges en rättslig betydelse, som både stärker barns rättigheter och värnar rättssäkerheten (Forslund m.fl., 2022). För den sociala barn- och ungdomsvårdens praktik innebär detta ökade krav på kompetensutveckling, handledning och organisatoriskt stöd för att säkerställa att beslut grundas i både barnets bästa och rättssäkra bedömningsprocesser.

Ur ett socialt arbete-perspektiv, som ska utgå från ett helhetsperspektiv på barns situation och behov, ser vi positivt på att de situationer som ska beaktas för att bedöma barnets anknytning till familjehemmet som grund för omhändertagande, tydliggörs i en särskild bestämmelse (3 kap. 6 §). Att bedömningen ska väga in såväl barnets egen inställning, ålder och placeringstid och sociala förankring, familjehemsföräldrarnas inställning och förmåga, pågående behandlingsinsatser, och särskilda behov hos barnet, tolkar vi också som att anknytning i lagens mening inte ska förstås utifrån ett strikt anknytningsteoretiskt eller psykologiskt perspektiv.

I förslaget rörande omhändertagande för vård på grund av anknytning görs en tydlig åtskillnad mellan barn som placerats på grund av bristande omsorg, och barn som placerats på grund av eget beteende. I förslaget förutsätts att barn som omhändertas på grund av omsorgsbrist har ett större behov av anknytning än barn med beteendeproblematik. Vidare antyds att socialnämnden inte i samma utsträckning har som syfte att erbjuda en varaktig familjetillhörighet när placering sker på grund av barnets eget beteende.

Det saknas emellertid stöd för dessa antaganden. Forskning visar tydliga samband mellan omsorgsbrist och utveckling av beteendeproblematik (Howe, 2011). Placeringar syftar ytterst till att tillgodose barns behov, och behovet av trygghet och familjetillhörighet kvarstår oavsett om barnet uppvisar egen problematik. Barns rätt till skydd enligt lag kan inte göras beroende av deras förmåga att styra sitt beteende. I praktiken förekommer dessutom ärenden där placering först blir möjlig när barnet utvecklat en egen beteendeproblematik – dels därför att vårdnadshavare då samtycker, dels därför att rekvisiten för tvångsvård först då bedöms vara uppfyllda. Detta

förhållande kan inte motivera en ordning som minskar barnets möjligheter till stabil anknytning och familjetillhörighet.

När ett barn väl har omhändertagits med stöd av anknytning uppstår vidare en osäkerhet kring möjligheten till framtida omplacering, exempelvis från familjehem till HVB. Tonårens identitetsutveckling präglas av ambivalens kring tillhörighet (Hafstad & Øvreeide, 2013), och placerade barn utgör en särskilt sårbar grupp i detta avseende. En tvångsvård som knyts till viss placeringsform – familjehem vid anknytningsvård – riskerar därför att skapa nya rättsliga och praktiska problem.

Den föreslagna regleringen innebär dessutom att detta blir den andra tvångslagen på kort tid där tillämpningsområdet begränsas på ett liknande sätt. Lagen om placering av barn i skyddat boende (2024:79) gäller endast när vårdnadshavare vistas kvar i det skyddade boendet, och den föreslagna lagen om insatser i vården av barn och unga (Ds 2024:30) introducerar flera mellantvångsalternativ. Sammantaget innebär detta en uppluckring av den tidigare tydliga ordningen där samtycke reglerats genom SoL och tvång genom LVU. Även om detta kan lösa vissa praktiska problem, riskerar det samtidigt att skapa nya gråzoner rörande rättssäkerhet, likabehandling och ansvarsfördelning. Det kan även försvåra för andra myndigheter, såsom skola och hälso- och sjukvård, att överblicka maktförhållandet mellan vårdnadshavare och socialnämnd.

Ett mer ändamålsenligt alternativ till att införa en särskild ”LVU för vård på grund av anknytning” vore att låta den skada som ett barn riskerar att utsättas för vid en separation från sitt familjehem, utgöra ett rekvisit inom ramen för ordinarie LVU. Detta skulle förutsätta att den prejudicerande domen RÅ 1987:123 frångås. Samtidigt bedömer vi att förslagets lösning med LVU på grund av anknytning utgör ett bättre alternativ än flyttningsförbud. En sådan grund för tvångsvård bör dock vara lika tillämplig i ärenden som rör såväl miljö som beteende.

Slutligen betonar förslaget behovet av tvärprofessionella team och att sakkunniga ska höras vid bedömningar av barnets bästa. Möjligheten att anlita sakkunniga finns redan i gällande ordning när det bedöms nödvändigt. Att ytterligare framhäva detta riskerar snarare att underminera tilliten till socialtjänstens professionella kompetens, än att stärka kvaliteten i beslutsfattandet.

Utredningsförslaget: Kapitel ”9.1.2 Förvaltningsrätten får i vissa fall besluta utan ansökan från socialnämnden”

Samhällsvetenskapliga fakulteten tillstyrker att förvaltningsrätten i vissa fall ges möjlighet att besluta om vård på grund av anknytning, utan ansökan från socialnämnden. Förslaget kan bidra till att barnets bästa får genomslag även i situationer där ansvarsfördelningen mellan aktörer är komplex.

Ur ett tvärvetenskapligt perspektiv aktualiserar förslaget samtidigt frågor om relationen mellan rättslig prövning och socialtjänstens professionella

bedömningar. För den sociala barn- och ungdomsvårdens praktik är det angeläget att ansvarsfördelning och roller är tydliga, så att rättens prövning kompletterar – snarare än ersätter – socialtjänstens kunskapsbaserade bedömningsarbete.

Utredningsförslaget: Kapitel "16:1 Om flyttningsförbud" och Kapitel "16.6.1 Beslut om tillfälligt flyttningsförbud"

Samhällsvetenskapliga fakulteten avstyrker förslaget om att beslut om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud, inte längre ska omfatta barn som vårdas utanför hemmet på grund av brister i hemmiljön, då det utifrån förslaget i utkastet inte är möjligt att omedelbart omhänderta barn på grund av anknytning till familjehemmet.

Beslut om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud ska endast avse unga som vårdas utifrån eget beteende till följd av att den nya bestämmelsen om fortsatt vård på grund av anknytning införs (3 kap. 5 § i den nya lagen). Det anses innebära att det kommer saknas behov av att kunna besluta om flyttningsförbud för barn som vårdas pga. brister i hemmiljön.

Omhändertagande på grund av anknytning innefattas dock inte (till skillnad från vård på grund av brister i hemmiljön och vård på grund av de unges eget beteende), i förutsättningarna för omedelbart omhändertagande enligt 5 kap. 1 § i den nya lagen (se även kapitel 10.1). Det skulle utifrån utkast till ny lag därmed saknas rättsliga verktyg att förhindra att vårdnadshavare abrupt hämtar hem ett barn, som vårdas enligt socialtjänstlagen (med vårdnadshavarnas samtycke) i ett familjehem på grund av brister i hemmiljön. Som lagförslaget är utformat innebär omhändertagande på grund av anknytning ett beslut som ska föregås av en ansökan till förvaltningsrätten, ett beslut som inte kan ske omedelbart enligt 5 kap. 1 § i den nya lagen, och som troligtvis också innebär andra avvägningar än ett flyttningsförbud.

Majoriteten av alla placeringar utanför hemmet sker utifrån socialtjänstlagen, med formellt samtycke av vårdnadshavare och barn över 15 år. Deras hemsituation kan dock vara lika allvarlig som för barn som vårdas med stöd av LVU, med den skillnaden att det finns ett samtycke till placeringen som inte ifrågasätts.

Utredningsförslaget: Kapitel "21.1 Rätten till offentligt biträde" samt kapitel "26.10.1 Offentligt biträde"

Samhällsvetenskapliga fakulteten tillstyrker förtydligandena kring barns rätt till offentligt biträde, inklusive att rätten aktualiseras redan när barnet uttrycker en vilja att överklaga.

Ur ett tvärvetenskapligt perspektiv stärker detta barns faktiska möjligheter att tillvarata sina rättigheter, men innebär samtidigt ökade krav på att socialtjänst och andra berörda aktörer har tillräcklig kompetens och

fungerande rutiner för att informera, stödja och samverka kring barnets rättighetsutövning i praktiken.

Avslutande formulering

Samhällsvetenskapliga fakulteten, via ett tvärvetenskapligt arbete mellan Socialhögskolan, Psykologiska institutionen och Rättssociologiska institutionen, bedömer sammantaget att förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga utgör ett viktigt steg mot en mer sammanhållen och barnrättsorienterad reglering, men vill samtidigt understryka att lagens ambitioner förutsätter en rättssäker, likvärdig och kunskapsbaserad tillämpning i praktiken.

Referenser

Lag

Lag (2024:79) om placering av barn i skyddat boende.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-202479-om-placering-av-barn-i-skyddat_sfs-2024-79/

Förarbeten

Ds. 2024:30. *En lag om insatser till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas.*

<https://lagen.nu/ds/2024:30>

SOU 1979/80:44. *Socialutskottets betänkande med anledning av dels propositionen 1979/80:1 om socialtjänsten, utom såvitt avser vissa följdförfattningar m.m.*

Rättsfall

RÅ 1987:123.

Rapporter och vetenskaplig litteratur

Angelöw, A. & Psouni, E. (2024). A child rights-based approach to research with children and youth in vulnerable conditions: practical guidelines for meaningful and ethical child participation. *International Journal of Qualitative Methods*, 24, 1-9.

Barnombudsmannen (2025) *"Ni måste hinna före" – Barns och ungas berättelser om att vara frihetsberövad.* Barnombudsmannens årsrapport 2025.

Bergh, A., Arneback, E. (2016) Hur villkorar juridifieringen lärarprofessionens arbete med skolans kunskaper och värden?, *Utbildning & Demokrati – Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, vol. 25, nr. 1, s. 11–31.

- Edman, K., Gustafsson, A. W., and Cuadra, C. B. (2024). Facilitating children's in-session involvement in child and family therapy sessions: A dynamic framework of clinical practices. *Psychotherapy*, 61(1), 55–67.
- Falch-Eriksen, A., Toros, K., Sindi, I. & Lehtme, R. (2021). Children expressing their views in child protection casework: Current research and their rights going forward. *Child & Family Social Work*, 26(3), 485–497.
- Forslund, T., Granqvist, P., van IJzendoorn, M., Sagi-Schwartz, A., Glaser, D., Steele, M., Hammarlund, M., Schuengel, C., Bakermans-Kranenburg, M.J., Steele, H., Lux, U., Jacobvitz, D., Groh, A. M., Bernard, K., Cyr, C., Hazen, N.L., Foster, S., Psouni, E. Cowan, P., Cowan, C., et al. (2021). Attachment Goes to Court: Child Protection and Custody Issues. *Attachment & Human Development*, 24, 1-52.
- Hafstad, R. & Øvreeide, H. (2013). *Utvecklingsstöd: föräldrafokuserat arbete med barn* (1 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Howe, D. (2011). *Attachment across the lifecourse: A brief introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hultman, E. & Wissö, T. (2023). Follow-up of out-of-home care in dialogues between children and appointed social workers. *Nordic Social Work Research*, 13(2), 333–347.
- Lunneblad J., Johansson T.(2019) ”Vi kan ju inte polisanmäla allt som händer i skolan” – skolan, laget, våldet och dialogen, *Nordic Studies in Education*, Vol. 39, s. 39–52.
- Psouni, E. (2026). A Child-rights Informed, Developmental Psychological Perspective on Children's Participation in Research. In M. Petersen, A. Sonander & P. Wickenberg “*Empowering Futures through Child Participation*”. Springer.
- Psouni, E. & Lundberg, A. (2025). Barn i flyktingfamiljer – ett utvecklingspsykologiskt- och kritiskt rättighetsperspektiv. In Nationellt Kompetenscentrum Anhöriga (NKA) “*Barn är Anhöriga – Vågar vi lyssna på dem?*” (2a uppl.), kap. 12, s. 251-276.
- Pålsson, D., Leviner, P. & Wiklund, S. (2024). Children's right to participation in Swedish child welfare – The extent, nature and determinants of child interviews during investigations. *Child Abuse & Neglect*, 162(1), 107000.
- Skolverket (2013) *Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet – En nordisk jämförelse och en kartläggning av brottsförebyggande arbete i svensk skola*. Skolverkets rapport 2023:10
- van IJzendoorn, M. H. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2024). *Matters of Significance*. London: UCL-Press.